

PRZECIWNY (1048) *ai*

przeciwny (1032), **przeciwien** (16).

e jasne; w przeciwien drugie e prawdopodobnie jasne (tak np. w pewien).

comp przeciwni(e)jszy (2).

sg m N przeciwny (99), przeciwien (5); ~ (*attrib*) przeciwny (43); ~ (*praed*) przeciwny (56), przeciwien (5); przeciwien *BierEz*; przeciwny : przeciwien *BielKron* (1:4). $\diamond$ *G* przeciwného (12); -ého (2), -(e)go (10). $\diamond$ *D* przeciwnemu (2); -emu (1), -(e)mu (1). $\diamond$ *A* przeciwny (11), przeciwn(e)go (4). $\diamond$ *I* przeciwnym (44), przeciwnem (3); -em *MurzNT*, *BibRadz*; -ym : -em *MurzHist* (1:1); ~ -em (1) *MurzNT*, -em (1) *MurzHist*, -(e)m (1). $\diamond$ *f N* przeciwną (118), przeciwna (3), przeciwn(a) (12); ~ (*attrib*) -ą (53), -a (2); ~ (*praed*) -ą (65), -a (1); -ą : -a *SkarŻyw* (5:1). $\diamond$ *G* przeciwnéj (57), przeciwné (1) *OpecŻyw*, przeciwnyj (1) *MurzNT*, przeciwny (1) *MurzHist*; -éj (5), -ej (1), -(e)j (51); -éj *KochPs*, *SarnStat* (3); -éj : -ej *BiałKat* (1:1). $\diamond$ *D* przeciwnéj (17); -éj (6), -(e)j (11). $\diamond$ *A* przeciwną (79). $\diamond$ *I* przeciwną (13). $\diamond$ *L* przeciwn(e)j (3), przeciwny (1); -(e)j *BielSpr*, *SkarŻyw*; -(e)j : -y *Mqcz* (1:1). $\diamond$ *V* przeciwną (1). $\diamond$ *n N* przeciwné (40), przeciwno (8); ~ (*attrib*) -é (16); ~ (*praed*) -é (24), -o (8); -é *FalZioł*, *RejWiz*, *Leop*, *OrzQuin*, *SienLek* (2), *GórnDworz* (3), *WujJudConf*, *RejPosRozpr*, *CzechRozm* (4), *SkarJedn*, *NiemObr* (2); -o *LibMal*, *KromRozm III*, *KochWr*, *KołakSzczęśl* (2), *SarnStat*; -é : -o *WujJud* (2:1), *WujNT* (4:1); ~ -é (4), -(e) (36). $\diamond$ *G* przeciwného, przeciwniejszego (101); -ého (24), -ego (3), -(e)go (74); -ego *MurzHist* (2); -ého : -ego *MurzNT* (1:1). $\diamond$ *D* przeciwn(e)mu (2). $\diamond$ *A* przeciwné (17); -é (5), -(e) (12). $\diamond$ *I* przeciwnym (6). $\diamond$ *L* przeciwnym (2). $\diamond$ *pl N m pers* przeciwni (42). *subst* przeciwné (124); -é (22), -(e) (102). $\diamond$ *G* przeciwnych (67). $\diamond$ *D* przeciwnym (9). $\diamond$ *A m pers* przeciwn(e) (6) *BierRozm*, *BielKron* (3), *WujJudConf*, *SkarŻyw*, przeciwnych (2) *StryjKron*, *CzechEp*. *subst* przeciwné (94); -é (18), -e (1) *MurzHist*, -(e) (75). $\diamond$ *I m* przeciwn(e)mi (5). *f* przeciwnémi (5) *ComCrac*, *GórnDworz*, *ModrzBaz*, *GórnRozm*, *SarnStat*, przeciwnymi (1) *SeklKat*; -émi (1), -(e)mi (4). *n* przeciwnymi (3) *SienLek*, *SkarJedn*, *KlonWor*, przeciwn(e)mi (1) *NiemObr*. $\diamond$ *L* przeciwnych (26).

Składnia comp: przeciwniejszy nad co (1).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Całkowicie inny, odmienny, odwrotny, przeciwstawny; *contrarius HistAl*, *Modrz*, *JanStat*, *Cn* (307) : *PatKaz III* 139v; [piołun] Iełt rozliczney mocy/ bo ma w sobie przeciwne dwoiakie włafnoftzy *FalZioł I* 1c, I 1c, 116c; abowiem natura gdy poczuie wnątrz one [!] przeciwną rzecz [tj. pokarmy inne niż zwykle] tedy chcąc ią przemoc poruſza ſie z wielkim gwałtem *GlabGad* K7v; Záprawdę żaden będąc w doſtoynoſci iákiey/ nie má ſie wefełic z vpádu nędznego/ kthory w tákowej doſtoynoſci przed thym był/ gdyż ſie od niego może przemienic łzczęſliwość w co przeciwnego *HistAl G*; *KromRozm I* K4v, M3v; Bo ci [pisarze] łwęmi rękoma ſwięte piſmo iáko mogło być nápewniei piſali/ aby cze^{go} nie ſfałżowano pilnie łtrzegli/ i ſłowa pańſkie gdzie ſię zdały przeciwné vgadzali *MurzNT* 173v *marg*, 18v; *KromRozm II* r; *KromRozm III* D7; *KwiatKſiąż* Cv, E4, P3; *Distinctio pugnantium sentenciarum*, Różnoſć/ rozeznánie przeciwnych ſentencey. *Mqcz* 416b, 11c, 117a; *SarnUzn* G6; Pátrzyć theż przyrodzenia/ ieſli gorący álbo źimny/ Wilki álbo łuchy: áby záwždy przeciwnymi lekárftwy/ przeciwne wrzody y niemocy leczył *SienLek* 46, 4, 25 [2 r.], 29, 46; *GórnDworz* Gg3;

A tu iuż zalię będziec trzebá y przeciwnego ćwiczenia y przeciwnego towarzysztwa szukác łobie. *RejZwierc* 20v; *WujJud* 11, 15v, 18v; Wszakże iż mowá Hywreyłka ma łwoie przyzwoitości/ że gdyby łłowo łłowem było przełożone/ nie iedno by łnac nikt nierozumiał/ ale by co przeciwnego rozumiał/ przeto musiałem niegdzie rzecz rzeczą/ nie licząc łłow/ wyrażác *BudBib* b3v; *CzechRozm* 89v, 200v, 214, 225; A małz też łam z łiebie [...] [czynić pokutę i ćwiczyć się w służbie bożej] á pierwsze złe życie odmieniaiąc w przeciwny nowy Chrześciański żywot *KarnNap* Dv; *ModrzBaz* 62v, 64v; Pomniłz czytelniku miły/ iáko małz práwy Kościół po tych czterzech łłówkách poznác: A iáko też Heretycki przeciwnymi czterzmi wytknąć małz *SkarJedn* 35; *Oczko* 29; *SkarŻyw* 117, 538; *CzechEp* 258; *NiemObr* 12; *WujNT* 27 marg, 625, Aaaaa3v; vltawiamy: áby miałta náłzé [...] nie czyniły zákázowaniá ná tągách dla pożytku łwego [...]. A iefli mieścianie co przeciwnego vczynią/ niech ma moc Stárołta náłz oné ná trzech grzywnách karác. *SarnStat* 290, 237, 913, 998, 1118; tedy iáko Miniłtrowie konfelią Augłpurłką ná włzyłtkie choć przeciwné łekty: ták Prokuratorowie náłzy práwo/ zwłáłzczá nowe Conłtitucie/ ná włzyłtkie choć przeciwné caufi/ iáko wołkowego nołá náciągna *PowodPr* 64, 13, 81; *SkarKazSej* 662a, 691b, 699a.

przeciwny od czego (3): Rzeczé potym młodzyeniec/ y tho ná mié dziwna/ Iż tho iedná náturá od drugiey przeciwna. *RejWiz* 118v, 113. Cf »rzecz przeciwna«.

przeciwny komu, czemu (125): Zalię znamiona łacnego rodzenia, łą przeciwné przerzeczoným znamionam *FalZioł* V 18c, I 48d; *HistAl* I6v; *KromRozm* I B3v, E2; *GroicPorz* ov; *RejWiz* 124; thákżec y we włzyłtkich łprawách Nawyłższego báczyłz dwie rzeczy kthore łą przeciwné iedná drugiey [unum contra unum] *BibRadz Eccli* 33/15, II 125d marg; Ian Tacellius mnich Dominikow s Fránfortu/ ine temy Luterowým przeciwné rozławił. *BielKron* 193; ci ktorzy wolnego á łwobodnego vmyłłu z przyrodzenia dołtąpili/ niemáyá być dopułłzczeni iżeby mieli w łprołtným proznowaniu gnułłnieć/ álbo łie w przeciwné wyzwoloným náukám łprawy wdávác. *KwiatKsiqż* B; *SienLek* 54v; *GórnDworz* R6v; *BielSpr* 66; *RejPosWstaw* [143⁴]; *BudNT przedm* b2; *CzechRozm* 44v, 73v, 97v, 98v, 234v (8); *ModrzBaz* 103; Podłmyż też y do łrózduku [Starego Testamentu]/ y páłtrzymy tákżec weń/ iefliż też toż w łobie/ czyli co temu przeciwné⁸⁰ ma *CzechEp* 296, *2, 184, 325, 352; *CzechEpPORz* *3; *NiemObr* 178; *ReszPrz* 22, 55; *ReszList* 148, 183; *GórnRozm* A3v, D2; *KochWr* 23; Iefł iefłczce y trzeci łtan łudzi niełtáteczny/ [...] Iáko Muł álbo Ołieł bez rozumni ktemu Czyniac łię ciálu łłuzą á brzuchowi łwemu [...] Tám włzyłtko cokolwiek iefł przeciwno dobroci Náyduie łię *KołakSzczęłł* A4, C2v; *SarnStat* 465; Otołł w náłchým píłmie podle c. połpolicie kładą z. literę literze c. przeciwną *JanNKar* F3v; *PowodPr* 39, 41, 50, 65; Ten też áłtykuł wiáry náłzey [...] nie iefł przeciwny drugiemu *SkarKaz* 243a. Cf »rzecz przeciwna«, »sobie przeciwny«.

przeciwny czym (1): że teto księgi miedzy łobą nie łą zgodne. [...] czálém też iedne drugim y słowy y wyrozumieniem/ ná niektorych mieyłłách/ łą przeciwné. *BudNT przedm* b2.

przeciwny w czym (7): SWiádkowie iefli łye w powiělci łwey zgadzaią/ tákie ich łwiádectwo bywa wázne/ [...] A gdyby łobie w rzeczy przeciwni byli/ żadnemu wiára niebywa daná. *GroicPorz* x4; *BielSpr* 66; *Calep* 253b; Rožnołć wiar nie czyni vprzeymołci y dułálołci/ áby łię temu zwierzył włzyłtkiego y dułáł mu/ ktorego ma w wierze przeciwným. *SkarKazSej* 684b. Cf »we wszystkim przeciwny«.

W połączeniach zestawiających przeciwstawne sobie pary wyrazów lub połączeń [w konstrukcjach typu: [co] *przeciwnie* (jest) [czemu]] (16): Nauyflzhey tedy mylofzchy namnyeyfza przeczywna nyeprzyafzn nyemoze bycz przymyefzana *PatKaz III* 95; radość rzecz przeciwna smutkowi *GlabGad F*; Pyffe przeciwna pokora *RejKup* q6v; *Leop Iac* 3 arg; ábowiem iż złe przeciwnie ieft dobremu á dobre złemu/ poniewoli/ á z mufu iedno drugie dla they przeciwności przyrodzoney wfpierác/ á krzepczyć musi *Górndworz* H8, F2v; *RejPosWstaw* [110²]; Bo poft przeciwny ieft świętu. *SkarJedn* 234, 374; *CzechEp* *2; *Górnrzm* A3v; *KochPij* C3v; *WujNT* 12, 866; *SarnStat* 1012; *SkarKazSej* 675a; [*BielKron* 1551 31].

W przeciwstawieniu: »przeciwny ... jeden« (1): A náyduye fye tež/ iż o nyektorych rzeczach przeciwnie pifmo/ o nyektorych yednoż/ y to nye yáfne *KromRzm II* q4.

Wyrażenia: »barzo przeciwny« (8): *BierEz* S3; *CzechRzm* 184, 216, 234v, 250; Czegoż fie tedy dobrego mamy [podziwiać/ ztego rzeczy łobie barzo przeciwnych [*rerum contrarium*] żywania ábo przywłafzczánia? *ModrzBaz* 72; *CzechEp* 254; Alem ia od rzeczy záczyć/ ná rzecz bárzo pierwfzey przeciwną/ niewiem iáko wftąpił *ReszList* 183.

»przeciwni bracia« = *innowiercy* (1): Mowią nam przeciwni brácia náfzy/ Vtwierdźcie Confederácią *PowodPr* 43.

»w głowę [= *całkowicie*] przeciwny« (1): Wolność ieft/ ktora nic z niewolą nie ma łpolne⁸⁰/ owfzem oney ieft w głowę przeciwną *Górnrzm* A3v.

»jakoby (niejako), prawie przeciwny« (6:5): *SarnUzn* F3; *Górndworz* F2v, I5v, Rv; wfzytki przezwfká wieczrzey Pánfkiey łą prawdziwe/ á iż łą s łłowá Bożego wzyęthe/ á widzą fie łobie być iákoby ná pirwfzym weźrzeniu nieiáko przeciwnie y rozne/ potrzebá ieft wfzytki ná iedno wyrozumienie przywieść *RejPosWiecz*³ 96v; A iż fie wfzyfcy chłubią że máią y vczą tey náuki o ktorey Páweł ł. mowi/ tež y ci ktorzy práwie iey przeciwny vczą *RejPosWstaw* [143³]; *Górnrzm* D2; naydziefz w iedney Boskiey perfonie rzeczy iákoby przeciwnie/ ode dwu iego świętych natur prawdziwie płynące. *LatHar* 262; *WujNT* 603; *SarnStat* 845; *SkarKaz* 81b.

»prawie ex diametro przeciwny« (1): Że im [*kacerzom tradycje apostolskie*] oczy kolą/ y ich piekielnym inwencyam/ y zabobonom łą práwie *ex diametro* przeciwnie/ tedy ie zá plotki máią *ReszPrz* 22.

»przeciwным obyczajem, sposobem« = *odwrotnie; contrario, econtrario, econtra Vulg; contraria consuetudine JanStat* [szyk 27:1] (27:1): *FalZioł* IV 52b; O winie y o piciu [...] Cżemu wino mocne łzkodzi mozgowi ale zdrowe żołądkowi, gdyż wino lekkie ma fie przeciwным obyczajem. *GlabGad* H2, D7, I8, N7v; *KłosAlg* G4v; *MurzNT* 61; *GrzegRóżn* H3v, Kv; *WujJud* 16v, 45v; *SkarJedn* 26; *SkarŻyw* 212; [*Tales*] wfzytłki rzeczy z wody być łtworzone wywodził/ [...] Hipparchus potym/ y Heraclitus Ephelius przeciwным obyczajem z ognia y z wody Swiát być łtworzony powiádáli. *StryjKron* 1, 110; *WerGość* 203; błogofłáwiwfzy ábo przeżegnáfzy chleb y ryby/ wnetże ie rozmnożył. A przeciwным obyczajem/ kiedy przekłá figę/ tudzież iá wfufzył. *WujNT* 115, 21, 2. *Cor* 2/7, *Gal* 2/7, 1. *Petr* 3/9; Ze kto ieft mądry/ ten fie boi Páná Bogá/ y przeciwным obyczajem/ kto [!] fie boi Páná Bogá/ ten tež ieft prawdziwie mądrym. *WysKaz* 3, 9, 42; *SarnStat* *6, 236;

PowodPr 31; [Bywa, że ze złych rodziców rodzi się cnotliwe potomstwo] Lecz przeciwnym [pośobem bywa tego więćy/ Z dobrych rodziców/ iż źli bywają tym přecęy. *GosłCast* 35.

»rzecz przeciwna« [w tym: czemu (29), od czego (1); rzeczy przeciwne sobie (15), między sobą (1)] = *antithesis*, *antitheton* *Mącz*; *res causarum* *PolAnt*; *res contraria*, *contrarium* *Modrz* (97): *BierEz* 12, S3; Naprzód bacz iako pán iezus będątz buog ij człowiek/ pán nad pany/ król nad krolmi/ miał tu ślczęście ij nieślczęście/ albo rzeczy przeciwné. *OpecŻyw* [27]v; Przeciwné rzeczy zcirpieć fie nie mogą bo te⁸⁰ [p]rzyrodzenie broni. *BielŻyw* 170; *GlabGad* C, F [2 r.], K8 [2 r.]; *KromRozm I* M4v; *MurzHist* O3; *MurzNT* 18v; *KrowObr* 234; *OrzRozm* B2; *BielKron* 219v, 416; *KwiatKsiąż* Cv; *Mącz* 11d, 13b; *OrzQuin* E4v; Gdzie przeciwną rzecz pismo wyznawa mowiąc: iż ieden iest ftworzyciel niebá y ziemie/ á nie dwa. *SarnUzn* C6, D3, G7v; [dworna pani musi ugadzać zawdy w pośrzodek] między dwiema rzeczami przeciwnemi *GórnDworz* V8v, H8, Rv; *GrzegŚm* 32; *RejZwierc* 20v, Bbb3; *WujJud* 11, 146; *BudBib Deut* 17/8; *BudNT przedm* b3, k. Kk3; Ieśliby the słowá tak po prostu rozumiane miały być/ iako żydowie niektorzy dumają: tedy by to zátym iść musiało/ że Bog rzeczy przeciwné obiecuie *CzechRozm* 110v, 36, 56v, 62v, 73v, 85 (13); aby rozumeli że ten związek [małżeństwo] trzeba przekłádać/ nád wśelką infzá społęczność/ y wśelką miłość ludzká. Tym tedy [pośobem/ miłość małżeńka bywa záttrzymána y záchována y od tego roście: á od rzeczy tem przeciwnych drobnieie *ModrzBaz* 33, 6, 62v, 64v, 67 [2 r.], 72, 98v; *SkarJedn* 42, 43; *Oczko* 7; rzecz podobna sobie podobną rodzi [...] Ryby ryby/ bydło bydło/ ludzie też ludzi/ á nie rzecz od rodzáiu y od náturey fwey przeciwną *CzechEp* 293, *4, 7, 31, 55, 158 (20); *CzechEpPORz* *3v; Tu Auguſtyń Biſkupy Rzymſkie/ pod rozłádek wśytkiego *concilium* poddawa. A ten nowy wykrętarz rzecz przeciwną twierdzi *NiemObr* 63, 22, 41, 57, 132; (nagł) Do Doktorá. (–) FRáfzká/ á doktor/ to fá dwie rzeczy przeciwné: Przeto v mnie/ doktorze/ twé żądání dżiwné/ Ze do mnie śleſz po fráfzki *KochFr* 111; *ReszPrz* 53; *ReszList* 183; *GórnRozm* E2; *GórnTroas* 4; *OrzJan* 89; *LatHar* 262; ná początku musiał być kościół więtfzy/ á potym mnieyfzy y ściśleyfzy. Lecz Pan tym podobieńftwem przeciwney rzeczy vczy/ iż kościół pierwey był máły iako ziárno gorczyczne/ á potym fię rozrośł *WujNT* 140, 603; *WysKaz* 30; *SkarKaz* 81b; Proście roftropnie y bácznie. Bo ten niebácznie y bez wftydu prośi/ ktory rzeczy przeciwne fwey prośbie czyni *SkarKazSej* 660b; [Są to przeciwné rzeczy sobie/ dobrodzieyftwo/ á krzywdá. *SenekaGórn* 142 (*Linde*), 237 (*Linde*)].

»sobie, między sobą, z sobą przeciwny« [szyk 49:6] (48:5:2): *BierEz* S3; Bowiem iedna rzecz przeciwna zawſze drugá sobie przeciwną wygania *GlabGad* K8; *ComCrac* 17v; *KromRozm I* M4v; *KromRozm II* o3v, q4v; *GroicPorz* x4; Kánclerz z Podkánclerzym liftow sobie przeciwnych z Káncelláryey wydáwać niemáią. *UstPraw* A4v; Cefarz wyfluchawfzy wśytkich [...] powtarzał ich rzeczy być sobie przeciwne *BielKron* 219v, 46, 156; *GrzegRóżn* E2; *KochSat* B4v; *Mącz* 13b, 182c; *OrzQuin* Aa4; *SarnUzn* C5v, D3 [2 r.], G7v; iż cznoty zdádzą fie czáfem iákoby między sobą były przeciwné *GórnDworz* I5v, H8, Gg3; *RejPosWiecz*³ 96v; *GrzegŚm* 32; Abowiem kto kiedy ślyfzał: aby Contrádictoria/ to iest rzeczy wśelákim obyczáiem sobie przeciwne miały być zgodzone? *WujJud* 11, 33, 135, Nn6v; *CzechRozm* 96, 184 [2 r.], 216, 244v, 250v, *4, **5v; *ModrzBaz* 72, 75; *SkarJedn* 37, 43 [2 r.], 316; *Oczko* 7; żaden dwiema Pánom (á ielczęe sobie przeciwnym) służyć nie może *CzechEp* 121; Bog gdy miał budować ten świat/ [...] poſtánowił przedtym różne rzeczy: y vczyñił

przed wŹytkimi rzeczami dwie rzod [...] rzeczy miedzy ob y z ob przeciwnych to ieŹt/ onych dwu duchow dobrego i zego. *CzechEp* 259, 254, 258; *ReszPrz* 54, 70; *GornRozm* E2; i cio y niza czeŹ czowiecza pobudza w nim rozmate y przeciwne obie chciwoŹci/ dze y namietnoŹci przeciw rozumowi *WujNT* 546; *SkarKaz* 81b, 243a; W ciele ludzkim mieszk przeciwne obie ywioy: ogieŹn/ y wod y iem/ y witr *SkarKazSej* 676a; [*SenekaGorn* 142 (*Linde*), 237 (*Linde*)].

»z przeciwnej strony« = *przeciwnie, odwrotnie* (1): Wielkie mtstwo y powŹŹcigliwoŹ pokaz Dawid/ gdy wody [...] w wielkim Źwoim prgnieniu pi niech [...]. Iko z przeciwnej Źtrony gruba by y ŹproŹna niepowscigliwoŹ Ezaego/ mowi ApoŹto/ ktory wyrzawŹy Źmczn potrw przed z ni prwo Źwoie pirworodne. *SkarKaz* 120b.

»na przeciwn stron« (1): ktokolwiek [*udajc niedboŹ*] tey niedboŹci [...] nie po przek wywa/ hnet n drug  przeciwn Źtron przeduie. *GornDworz* E8.

»we wszystkim, na wszem przeciwny« (3:1): W kdym Źndnie oglz moc y Źpraw dziwn/ N wzem iedn od drugyey dleko przeciwn. *RejWiz* 113; *CzechRozm* 184; [*pokuty cielesne za grzechy*] m by we wŹyŹtkim przeciwne oney roŹkoŹy y luboŹci/ ktoreŹmy grzechy popenic odnoŹili. *ReszList* 148; *SarnStat* 1012.

Szeregi: »drugi a przeciwny« (1): *GornDworz* E8 cf »na przeciwn stron«.

»przeciwny i (a) niezgodny« [*szyk* 1:1] (2): *ComCrac* 17v; Bog gdy m budowa ten Źwit/ ktoryby zawł w rzeczach obie przeciwnych y niezgodnych/ poŹtnowi przedtym rone rzeczy *CzechEp* 258.

»obcy a (i) przeciwny« (2): *NiemObr* 95; t konfederacja pokae Źi by bezbona [...] gdy iwne ieŹt przeciw Bogu [...] broni Bogow cudzych wŹelkiego obcego  iemu przeciwnego naboenŹtwa *PowodPr* 39.

»rozmay a przeciwny« (2): [*przez tajemnice gnostykw i walencjanw adny pisma nowego zakonu rozumieć nie moe*] bo Ź rozmate/  obie n wielu mieyfc (mowic) przeciwne *BielKron* 46; *OrzQuin* Aa4.

»(nie tylko) rozny i (a, ale i, vel) przeciwny« [*szyk* 18:1] (19): Disparitas cultus [...] rozna vel przeczywna wyara *BartBydg* 43b; Te ok w nos wpuŹzczony czyfc gow/ y bolenie iey wŹmierza, bowiem ma mocz w obie rozn  nieiako przeciwn *FalZio* I 48d; ci ktorzy roznych y przeciwnych obye rzeczy vcz/ yednko piŹmem S. nuki Źwey podpieray. *KromRozm* I M4v, M4v; *GrzegRn* E2; Bo tak wiedz/ iŹ w czowieku Ź mocarki dziwne/ Nie tilko obie rozne/ ale i przeciwne. IeŹt byŹtra popdliwoŹ/ ieŹt dza nieŹyta. Boin m/ oŹ Źmutn radoŹ niepokrta. *KochSat* B4v; *Mcz* 379c; *RejPosWiecz*³ 96v; MOŹkw/ ieŹt Lud w obycziu innemu Narodu rozny y przeciwny/ bo Ź chopi hrdi/ chepliwi proŹci/ okrutni *BielSpr* 66; Luter przywodzi n te Źłow oŹm roznych  przeciwnych wykldow *WujJud* 33, 33 marg, 116, Nnv; *CzechRozm* 97v, 216; *NiemObr* 22; Pocn od Luther/ w ktorego kŹigch/ iedney Źnad krty nie przeczytaz/ ebyŹ piŹm piŹmu/ mieyfc mieyfcu/ wykldu wykldowi/ ronego y przeciwnego nie nlaz. *ReszPrz* 55, 70; *GornRozm* E2.

a. *W funkcji rzeczownika* (5) :

α. »przeciwna« (4) : Z ktore⁸⁰ [*krzeŹcijanina*] i Źi ma [*ksidz Powodowski*]/  nas obie z heretyki poczyta: przeto to twierdi/ e to przeciw nam ŹuŹznie czyni. I z przeciwn z Źłow Boego

y z łtarych Patrefow pokázuię *CzechEp* *4; [Wiem że o tem miejscu [*Gen* 1/1] Kalwin przeciwną rozumie/ ale iż żadnej obrony nie przywodzi/ przeto też nie trzeba mu nic odpierać. *BudArt* Zv; *BudDzieciokrzczeń* 105].

przeciwna czemu (2): taki pokóí naduřzy i rořkořz maią/ [...] ktorzy vpadwřzy powřtác mogą [...] co tefz w Pietrze widźiemi/ a przeciwną temu/ w Kainie Iudąřzu i Saulu ktorzy niepowřtali *MurzHist* O2v; [*ksiądz Powodowski*] twierdzi to/ żeby Pan Chriřtus/ zárez po řwym poczęćiu mówił/ [...] Kořćioł zász iego řpiewa temu przeciwną/ gdy mu národzonemu [...] płáč á niemowę przczyta *CzechEp* 194.

Wyrażenie: »prawie przeciwna« (1): mowicie/ iż tá roznořć pořřłá zřąd/ że nie záchowywáli tego co im było dano z pocžátku. A Ireneus ma práwie przeciwną: Ze przodkowie nářzy pilnie záchowawřzy w řwiętey prořćioćie obyczáy wřięty od řtářřzych řwoich potomkom podáli. *WujJud* 194v.

ß. »przeciwné« (1) : ále to w tym ieřt/ iż ná řwiećie nie mogą byđz dobre rzeczy bez złych/ przeciwné iedno bez drugiego řtác nie może *GórnTroas* [3].

2. *Niezgodny, sprzeczny; contrarius* *Modrz, JanStat, Cn; adversarius Cn* [w tym: *komu, czemu = z kim, z czym* (292)] (301) : Ale [*blądzi*] Luter z řwemi nářłádowniki/ ktorzy od yednořći kořćyolá řye ođřćzepili/ á przeciwney kořćyolowi náuki řye yęli *KromRozm I* Fv, E3, F3; *KromRozm III* K3; *Diar* 54; Rozumieją temu dobrze IchM, że concilium chřeřćijańřkie, ktore jest w Duchu ř. zebrane, nie może nic stanowić co by było przeciwnego Duchowi temu. *DiarDop* 101; *OrzRozm* Gv, G2; Król nád Królmi Pan Kryřtus/ nářwał řwoie Páńřtwo Króřłřtwem: á Dyabelřkie řobie przeciwné páńřtwo/ nářwał Křięřřtwem *OrzQuin* P2v, K4, L4, L4v, P3, Q (9); *LeovPrzep* Fv; A ták ářfekty te/ ktore miernořć vthemperowálá/ nie řą kęř ieden cznocie przeciwné/ y owřzem ią forytuią/ y podpieraią *GórnDworz* Ff7v, Kk7; Bo to ieřt wielki řářř [...] Mienić á ozywác řie biřkupem/ kápłanem/ duchownym/ á řpráwy złořćiwe á przeciwné vrřędowi řwemu czynić *RejPos* 189v; *KuczbKat* 135, 255; Heretyk ten ieřt; ktory řie Kořćiołowi Powřřezchnemu vpornie řprzeřwia/ y řmie včzyć rzeczy temu Kořćiołowi przeciwnych. *WujJud* 20, 96, 101v, 179v, 239, L15; *WujJudConf* 179v, 222v, 238v; *CzechRozm* 71, 84v; *CzechEp* 336 *marg*; *NiemObr* 135; Wřzyřřtkie Vota, álbo obietnice wřzyřřtkie/ nie tylko řą nie potrzebne/ [...] ále też bezbořne/ Pogáńřkie/ [...] przeciwné wřzyřřtkim řwiętym *ReszPrz* 60; Tákowych řporow y przeciwnych myřli/ y piřánia w káždym Artykule náuki Lutherřkiey ieřt bário peřno *ReszPrz* 60; *ActReg* 16; *LatHar* +11; Wykręř zász Budnego [...] przeciwny ieřt Páwłowi ř. *WujNT* 688, 733, 748, 877, 887; MAiá też Státutu Wielkiego Křięřřtwá Litewřkiego/ y vchwał Séymowych do řádów náležących przez Deputaty řwé popráwić. A to ták/ iżby nic řpiřóm Vniiey nie było przeciwno. *SarnStat* 863, 236; *PowodPr* 59.

przeciwny w czym (7): *GroicPorz* x4; *CzechRozm* 99; Co też ieřřczé X(*iądz*) K(*anonik*) przydáie o Papieřách řwych mowiąc/ żeby Papieř ni w czym pánu Chriřtuřowi nigdy nie był przeciwny *CzechEp* 336, 21, 192, 326, 421.

N sg f w funkcji orzecznika: »przeciwna« [*cum inf*] (3) *cf* »to rozumowi przeciwna«.

W połączeniu szeregowym (1): Aleć nyedźiw temu/ iż Luterřka náuká od kořćyolá rozna [...] yeřt/ gdyř y řámá wřobyte nyefworna/ nyezgodna/ nyeuřřtáwiczna/ odmyenna y przeciwna. *KromRozm I* G.

W *przeciwstawieniu*: »przeciwny ... zgodny« (1): Gdyż tymże sposobem oni [*doktorowie chrześcijańscy*] starszych swoich Księgi przyjmowali/ odrzucając rzeczy Piłmu ś. przeciwnie [!] á zgodne pochwalając. *WujJudConf* 36.

Wyrażenia: »barzo, prawie, zgoła przeciwny« (5:1:1): Abowiem wyará náłlá nye niłłczy áni zákázuye sposobow/ porządkow/ y spraw śwyeckich/ ktore sprawye krześciyáńłkyey nye łá zgoła przeciwnie. *KromRozm II* m3; Stára to Papieška brednia/ á bárzo łowu Bożemu przeciwna *CzechRozm* 34, 14v, 19v, 25v, 69v, 242.

»przeciwny błąd« [szyk 8:3] (11): [*czart, przeciwnik Boży*] zaczął rozmaíte á przeciwnie błędy myedzy krześciyány śiac przez kácerze/ pod poštawą łowá Bożego. *KromRozm I* M4, M3v; Národziło sie wiele rozmaitych á łobie przeciwnych y hániebnych á łprołnych błędow *KuczbKat* a2; *WujJud* 27; Kościół Powłzechny powinien [...] z tego Piłmá przeciwnie błędy y łekty pokázowác y przewyćieżác *WujJudConf* 29v; *CzechEp* 174; czyniac poczet wyznánia náłłze⁸⁰ ze łczyregó łowá Boże⁸⁰/ błąd przeciwny/ y z piłmá świętego/ y [...] z ich że włáłnych Doktorow pokázowác będę. *NiemObr* 7, 91; Te ártykuły Kátholickiey wiáry vprzeymie nam Apołtoł záleca: łtofuiác ołtrze tych/ ktorzy błędy im przeciwnie trzymáią *WujNT* 784, 460; *PowodPr* 26.

»przeciwny Bogu« [= *niezgodny z wolą bożą*] [szyk 15:3] (18): *KromRozm I* E2v; Kapłanom theż było przykazano/ áby winá [...] nie pijáli/ aby trzeźwi był á vmiał rozeznać co iełt świętego/ á co przeciwnego Bogu *BielKron* 36v; *GliczKsiąż* C4v; *BielSat* G4; *WujJudConf* 5; Kiedyć by ty rzeczy/ ktore łie nam zdádzą być przyrodzone/ dobre były: tedyćby ich nam Bog niezákázował. Ale iż złe łá/ á iemu przeciwnie: tedy nas od nich odwodzi *CzechRozm* 242v, 14v, 25v, 68v, 99 [3 r.], 100, 203v; *CzechEp* 345; BOg tylko ludzkie myśli wiedziéc może/ Y ku dobrému łamże dopomoże: Ale cokolwiek przeciwného iemu/ Dobrze nie pádnie/ by więc naymędrłżemu/ Włzytko wiefł/ pánie/ zgub co przeciw tobie *KochFr* 91; *GrabowSet* D3v; *PowodPr* 81.

[»przeciwna kontradycyja«: Bráćia mili/ zdać mi się tu być przeciwna Contradikcia: á zwłáłzcza dla Piłmá Apołtolłkiego ktorełcie ná podporę [...] przywiedli *HerbOdpow* K3v.]

»przeciwny mądrości (bożej)« [szyk 5:1] (6): *OrzQuin* Q3v; Ano nic nie iełt przeciwnieyłżego mądrości/ iáko wielka łubtelność/ ktora ácz we włzyłtkich rzeczách przeciwi łię prawdzie/ włzákoż około práwá/ tám iełt nayłżkodliwłżá *GórnRozm* Fv; Mądrości Bożej przeciwnie y nieprzyáćielem iełt/ ferce y łumnienie pomázáne grzechámi. *SkarKazSej* 660b, 660b, 661a, b.

»nauce (Kościół, a. Chrystusowej, a. Apostolskiej itp.), słowom Apostolskim przeciwny« [szyk 10:3] (12:1): *MurzHist* C3v; *KrowObr* 233; *BibRadz* 1.Tim 1/10; nie łá przeciwnie náuce Apołtolłkiey Kościelne Trádycye *WujJud* 41v, 110v, L15; *CzechRozm* 221; *CzechEp* 31; Tym łłowom Apołtolłkim (Augułtyn ś. mowi) nic nie łá przeciwnie ofiáry/ modlitwy y iáłmużny/ ktore kościół Boży vłtáwicznie czyni zá vmárłe. *WujNT* 633; iż zakon nie iełt połstanowion łprawiedliwemu/ ále niełprawiedliwym/ [...] kłamcom/ krzywoprzyjęzcom/ y iełłi co innego iełt przeciwnego zdrowey náuce [*si quid aliud sanae doctrinae adversatur*]/ wedle chwáłebney Ewángeliey błogółáwionego Bogá *WujNT* 1.Tim 1/10, s. 31, 519, 575.

»dobrym obyczajom przeciwny« (4): *WujJud* 33v [2 r.], Ll8; nie maż [w *Biblijej katolickiej*] nic takiego coby było ábo zdrowey Kátholickiey wierze/ ábo dobrym obyczajóm y pobożności Chrześcijánłkiej przeciwnego. *WujNT przedm* 5.

»Pismu (Świątemu), Ewanjelijej, Zakonowi (Staremu, a. Mojżeszowemu), Staremu Testamentowi przeciwny« [szyk 25:1] (16:5:4:1): *OpecŻyw* 108; *KromRozm I* F4v marg; Pán Chriřtus nie uczy nic nowego ani łtaremu zákonowi przeciwnego⁸⁰ *MurzNT* 18v marg; *KromRozm II* a3v; A któż to z nas twierdzi/ áby Trádycye Piřmu przeciwné być miały. *WujJud* 42v, 42v [2 r.], 78v, 81, 104v [2 r.] 234v (10); *WujJudConf* 36, 42v, 200; [*Żydowie ganią*] wymylenie piřm tych nowych/ ktore łą nazwane nowym teřtámentem: łtaremu teřtámentowi przeciwnych. *CzechRozm* 67v, 139, 150; *CzechEp* 176, 188, 216; Przetoż ktokolwiek dziś do nas przynosi infzą iáką Ewángelią oney przeciwną; ten ma być przekłety *WujNT* 103, 652, Yyyyy3.

»prawdzie (bożej) przeciwny« [szyk 6:1] (7): *KromRozm I* Fv; [*pobożni królowie*] wřelke błędy przeciwné prawdzié bożej y piřmv řwiątemv (by nástarře były) precz odrzvczali y pylno wikorzemiali [!]. *SeklWyzn* 2v; *KromRozm II* p3v; Lecz Biřkup on nieprzeřtawał wywodzić wřzytkiego/ iřz nic w wierze nářzey fałřzywego áni prawdzié przeciwnego niemářz *SkarŻyw* 102; *CzechEp* *4, 282; zkąd my tákowy zwyczaj [*przejmowanie majątności kmieci bezdzietnych*] iáko prawdzié przeciwny [*vero contrariam JanStat* 1093]/ y rozumiejąc zá nieřłufzny/ vřtáwiamy: áby [...] *SarnStat* 653.

»prawu (pospolitemu), statutowi, dekretowi, ustawam, konstytucyjám, iuri communi, rozrřdzeniu, postanowieniu, przeciwko statutowi przeciwny« = *iuri communi, ordinationi contrarius JanStat* [szyk 32:9] (25:5:3:2:1:1:2:1:1): vedlia tego [...] łtatutu mayá bycz łádzone wřlytki rzeczy [...] odłoziwřly na ten czas na łtronę wřlytki piřwřře Statuta [...] statutowi pořłedniemv przeciwné. *ComCrac* 17v, 17v; uczyniwszy ten obowięzek na IchM, aby nic nie wydawali z kancelaryji pod tą pieczęcią, co by było przeciwnego prawu pospolitemu. *Diar* 73, 73, 74 [2 r.]; *LeszczRzecz* A3; *PapřUp* Lv; tákowym obyczajém máią być karáni řłudzy [...] którzyby liřty którękolwiek Przywileiowi króleřtwá nářzego/ y ninieyřzému pořtánowieniu przeciwné ořobóm pořtronnym [...] przynieřli *SarnStat* 194; Kánclérz y Podkánclérzy, liřtów práwu przeciwnych, wydawać nie máią. *SarnStat* 318; którą [*winę siedzenia jednego tygodnia w wieży*] wřzyřcy ná łobie nořć máią/ którzyby co przeciwného temu Dekretowi Króla łego M. vczynili. *SarnStat* 750, 13 [2 r.], 84, 86, 92, 97 (32); ktora [*prywatá*] gdy řie odpráwi/ iuř teř oná Conřtitutia máło przygodna/ á pořpolicie y łtaremu práwu przeciwna. *PowodPr* 64.

»przeciwny przykazaniu (bożemu a. Pańskiemu), rozkazaniu, przeciwko rozkazaniu« = *cum Dei iussis pugnans Modřz* [szyk 5:4] (6:2:1): *SeklKat* H3; Otóř obácz/ że pan przeciwno řwému rořkazániu nic nie vczynił przeciwného *BiałKat* 63v; Coř wy Trádycie Żydowřkie řprořne/ á iářnie woley á Przykazániu Bożemu przeciwné/ Trádycyam řwiątem Kořćielny^m przyrownywać? *WujJud* 43; *RejPosWstaw* [21²]; ábyřmy ie⁸⁰ [*Boga*] rořkazánie wykonywáli: á wřzytkie rzeczy iemu przeciwné ná łtronę odrzucáli. *ModřzBaz* 143v; *NiemObr* 178; *LatHar* 133; ále opuřćć rodzice w potrzebie / y nie dáć im pożywienia dla tego ábyř ráczey dał do kořćioła/ to niezbořna rzecz/ y przeciwna Páńřkiemu przykazániu. *WujNT* 151, 151.

»przeciwny przyrodzeniu« [szyk 1:1] (2): Altembáfy rozliczne Złotohlawy dziwne/ Aż wierę przyrodzeniu czałem y przeciwnie. *RejZwierc* 244; Bo tę rzecz [unikanie obrony] prawie przeciwną przyrodzeniu y rozumowi widzę. *CzechRozm* 242.

»przeciwny rozsądkowi zdrowemu« (1): iż iest [twój wywód] przeciwny y rozładkowi zdrowemu/ y temu tám zakonowi o fałszywych świadkach/ Moyżeszowemu *CzechRozm* 232v.

»rozumowi przeciwny; to rozumowi przeciwna« = *contrarius rationi* *Modrz* [szyk 15:2] (14;3): Ale iż się tá náuka Ewanieliey Świętey Pápieżowi y iego sługám/ zdála być nie ozdobna niepłatna/ rozumowi przeciwna [...]. Przešlo otym Papieřz vřtáwicznie myřlił/ [aby ...] *KrowObr* 48v; *RejWiz* 25, 119, 127v, 144; *GórńDworz* 112; To też rozumowi rzecz przeciwna/ żeby sługá w rokázaniu pána řwego miał brákwáć/ iedno przyimuiąc/ á drugie odrzuciáć. *CzechRozm* 100; Y to też ielřczce niemniej rozumowi przeciwna/ lámo przykazánie Boże ná tablicach kámiennych řpifáne zá řłowo Boże [...] przyimowáć *CzechRozm* 100v; Ielřczce też y to niemniej rozumowi ludzkie^{mv} przeciwna/ zá lámo řie Sobotnie proznovánie chwytać *CzechRozm* 101, 2v, 99, 100 [3 r.], 210v, 242; Co ielřřie ktorých praw řadná řię przyczyná pokázáć niemoře/ [...] wřzákře ták trebá czynić/ żeby rozumowi niebyły przeciwnie *ModrzBaz* 70.

»słowu bożemu (a. Boga, a. tekstowi słowa bożego) przeciwny« [szyk 23:7] (30): *SeklWyzn* 3, c2; Grzeřá przełóřeni řwieczci/ ktorzi niewykorzeniaia bařwophalřta przeciwnego řłowu y prikázaniu Bożemu. *SeklKat* H3, Q2v; *KromRozm I* D3, G, K2v; *KromRozm II* pv; *KrowObr* B2; *OrzList* d4v; Nářzeć Terminy řá wedle řłow Bořých/ y z nich práwie vřořły/ áleć wářzá wiárá iest iego řłowom przeciwna. *WujJud* 173v, 76, 204; komu tu przyřtoyniey wierzyć: tobieři z tobie řownymi/ rzecz przeciwná řłowu Bożemu/ mowiáćemu? czyři Piřářzowi temu wyřki Boře opiřuiáćemu? *CzechRozm* 54, 14v, 19v, 25v, 34, 140v, 221; choćiař też tę plotkę wlařnemu textowi řłowá Bořego przeciwná ma [ksiądz Powodowski] z Auguřtyná. *CzechEp* 321, *4, 133, 146, 150, 345; *NiemObr* 133, 135; *ReszList* 154; Co P. Chřiřtus o náukách y vřtáwách zgořá ludzkich/ ábo prořnych/ ábo y řłowu Bożemu przeciwných/ y řřkodliwych mowił. *WujNT* 64.

»sam sobie, sobie, z sobá, sam w sobie przeciwny« = *a se ipso dissentire a. dissidere, secum discordare* *Mqcz* [szyk zmienny] (14:7:1:1): *KromRozm I* G, H4 marg [2 r.]; SWiádek ielři řam řobie w řwey mowie iest przeciwny [...] tákowy bywa od Sądu odřáczon. *GroicPorz* x4; Ale [Euzebius] zářię ná drugim mieřřcu przeciwny iest řam řobie gdzie piřze/ iż Piotr nieprzyředł do Rzymu *KrowObr* 20; *Mqcz* 379c, 383c [2 r.]; kářda fářřywa náuka ma tę wlařnořć/ záwřdy/ že řobie iest řámá przeciwna *SarnUzn* G6v, G7; *RejAp* 185v; *KuczbKat* a2; *WujJud* 45v marg; Ná ořtátek řam Mářek byřby řobie przeciwny/ ielři byř to mieřřce wedle ninieřřzych ksiąg czyřał. *BudNT przedm* c7v; iż Tářmud ich iest nowy wymyřł: y nie nadáwnieřře řpifánie/ z řobá bářzo ná wielu mieřřcách niezgodne y przeciwnie *CzechRozm* 69v; gdyby tego roku był Gedimin zábity/ iáć Miechouius piřze/ tedyřby iego Kronika muřiała być řobie przeciwna *StryjKron* 380, 385; *CzechEp* 96; *NiemObr* 31, 76; *WujNT* 253, 890; My mowiemy: iż Bog przeciwnym řobie byřđ nie moře. *PowodPr* 43.

»przeciwnie sobie [= wzajemnie]« (1): Tak tám wniektorych księgach naydzieřł/ A byřo daleko od nich řtádo řwini [...]; Lecz winých tak to řtoi. A byřo niedaleko od nich řtádo řwini. Tu widziřł przeciwnie być řobie księgi *BudNT przedm* b2v.

»sumnieniu przeciwny« (1): [sędzia] iefli by miał co wątpliwego y fwemu sumnieniu przeciwnego: thedy dla lepszego vznania prawdy fprawę onę ná inny czas odłoży *GroicPorz* aa3v.

»wierze (a. szczryości wiary) przeciwny« [szyk 14:5] (19): *SeklWyzn* 4v; *OrzRozm* G; *BielKron* 208; *WujJud* 33v [2 r.], 51, 205, Ll8; Przetoż [...] odrzucamy ná ftronę wżyftkie Rzymfkie vftawy/ wierze Krześciánfkiej przeciwnie *WujJudConf* 62, 51; Aliściby tych długich y zawiłanych wywodow/ fzczyrości wiary Chriftiánfkiej przeciwnych namniey nie potrzebá. *CzechRozm* 57, 67v; *CzechEp* 278; Y nie rzekł nic/ iáko ia rozumiém/ wierze náfzey przeciwného u Ciceroná Scipio *KochWr* 24; *LatHar* +4v; Boiazń y ftaránie nie ieft przeciwnie wierze y nádziei. *WujNT* XXXXX3v, *przedm* 5, s.163, 566.

»wolej (woli) (bożej) przeciwny« [szyk 9:6] (15): *MurzNT* 58v; *KromRozm* II k3; *SienLek* 18; ábowiem poki byli nie zgrzeřzyli rodzice náfzy/ nádzyc byli/ á wždy fye nie wftydzili áni żądzey przeciwney woley Bożey ku íobie mieli *BiałKat* 190v, 323v; Tákże y Przełożonych Swieckich Mándaty/ poki Bożey woley nie fą przeciwnie/ z vcźciwością przyymuiemy *WujJud* 107, 107; *WujJudConf* 16, 214; *CzechRozm* 203v, 231; Náuczyliřmy Plebany y káznodzieie/ áby [...] żadną miarą iedney ořoby [boskiej] nie przyznawáli/ ále gánili iáko rzecz bezbozną/ przeciwną vftáwie y woley ořtátniey zbáwicielá nářzego *ReszPrz* 59; *ReszList* 154; *LatHar* 333, 579.

»wolności(am), swobodom przeciwny« [*w tym: swobodom i wolnościam* (1)] = *libertati a. immunitatibus et libertatibus contrarius* *JanStat* [szyk 10:3] (8:5): My będąc pořláncy od rycerstwa Korony tej, [...] znamy powinnořć swą przestrzegać swobod koronnych, aby się nic im przeciwnego za niedozorem naszym nie działo *Diar* 88; Agdziebi [...] ftáło fie co takowego timto prawom Statutom/ Daninam/ Prziwileiom Liřtom/ fwobodam y wolnościam przeciwnego [*tedy wszystko żadnej mocy mieć nie ma*] *PaprUp* Lv; Tylko z tego Státutu wżyřtek rozdział woienney o obronie ziemfkiey/ iáko przeciwny wolnościam Koronnym [...] káfuiemy *SarnStat* 1062 [*idem* 1191] 13 [2 r.], 46 [2 r.], 164 [2 r.], 661, 1191; Tákie práwá ludzkie nie fą przeciwnie wolności Chřeřćiánfkiej *SkarKazSej* 698a.

»zakonowi bożemu (a. Mojřeszowemu), prawu bożemu (a. Mojřeszowemu), ustawie Pana Chryřtusowej (a. Pańskiey) przeciwny« = *iuri divino contrarius* *JanStat* [szyk 12:4] (7:6:3): *OpecŻyw* [123]; Práwá ktore máią/ w Tálmucie fą nieřláchetne przeciwnie Moiřeřzowym *BielKron* 465v; *WujJud* 78v; Ieremiař y wżyřcy inřzy Prorocy onych ftářřzych řwoich Kářłanow vftawy y Dekretá zakonowi Bożemu przeciwnie wfzędzie ftrořowali *WujJudConf* 39v, 241; *RejPosWstaw* [21²]; *CzechRozm* 232v; á teř to nie podobna/ áby Apořtołowie/ rzeczy vftáwie páná Chřiřtuřowej/ y piřmu ř. przeciwnie pořtánawiać mieli. *NiemObr* 146; *ReszPrz* 59; Spořob zwycięřzania tych pokus [...] Pierwřzy: dáwáć předki á potęřny odpor kářdey myřli/ zakonowi Páńfkiemu y woley Bożey przeciwney. *LatHar* 579; *WujNT* 64; czytay w Státucie ftářym, gdzie *Gregorius* Pápięř oné [*słowa statutowe*] odrzuca, iáko té które fą przeciwnie práwu Bożemu *SarnStat* 154, 260, 261, 266, 914.

Szeregi: »niezgodny i (owszem) przeciwny« (2): *CzechRozm* 69v; ludzie/ iákoby řłowá Bożego niemieli/ do iednego człowieká [*Atanazjusza*] wyznánia/ ze řłowem Bořym namniey niezgodnego: y owřzem iemu przeciwnego/ ták fie przywiázáli *NiemObr* 135. [*Ponadto w pořłczeniu szeregowym* 1 r.]

»rozny i (a(l)bo) przeciwny« (5): *KromRozm I* G, K2v; Abowiem iáko Apóstołowie miedzy sobą zgodną náukę wśzyłcy záchowáli/ ták też potomkowie ich nie mogli nic roznego álbo przeciwnego písmu ich Kościołowi podáwác *WujJudConf* 42v; *CzechRozm* 138v; *NiemObr* 122.

»przeciwny, (a) szkodliwy« (2): (*nagł*) Pychá. (–) PAni wśzech złości/ [...] Bogu przeciwna/ człowieku łzkodliwa *GrabowSet* D3v; A Iurgielców żadnych/ nikomu solá ná fkládzie Zupy Bydgołkiéy nie damy. A iefli które dáné fą/ iáko práwu onych Woiewództw przeciwné á łzkodliwé/ ábroguiemy *SarnStat* 392.

3. *Sprzeciwiający się, przeciwstawiający się, stawiający opór; nieposłuszny; rebellis* *Mącz*, *PolAnt*; *infestus* *Mącz*, *Modrz*; *adversus* *Mącz*, *JanStat*; *reprehensibilis* *HistAl*; *resistens* *Vulg*; *controversus*, *contumax*, *protervus* *Mącz*; *refractarius* *Calep* (151) : *Contumax*, *Ociętny*, *Nieposłuszny*/ *Krnąbrny*/ *Przeciwny*. *Mącz* 64b, 24b, 169d, 327c, 446c, 489a; iedno was o to prośzę/ ábyście ode mnie gotowéy rzeczy słucháli/ á nic przeciwného słucháiąc mię/ nie myślili áni mówili *OrzQuin* H2; *Refractarius* – *Ociąpli* [!], *przeciwni*. *Calep* 905a; OTo lud pyłzny/ lud tobą gardzący/ Złościé przeciwny/ Boże wéłchmogący [!] *GrabowSet* T4v; *KlonFlis* C4.

przeciwny komu, czemu (42): Ale żydowie ktorzy bylij przeciwni nauce milégo Iezufa/ mówili: Oto cij zwolenicy mółłczém łie łpilij. *OpecŻyw* 176, 60; *ComCrac* 12; *HistAl* K2; *KromRozm III* A7v, N5, O; *GliczKsiąż* C4v; A thák tey Ceremoniey Sądu Mieyłskiego żaden niema być przeciwny. *GroicPorz* i4, ii; *Leop 3.Esdr* 2/26; *BibRadz Deut* 31/27; łprawiedliwie tedy okrutnicy/ złołliwi Bogu przeciwni máią być pohánbieni słowy y wczynki *BielKron* 253v, 1v, 7, 128v, 155v, 164 (11); *OrzQuin* M3v; *SienLek* 23v; Drugie lepak dwa pieniądzą ná każdy dzień trácę/ ná żonę moię kthora mi iefł ząwždy przeciwna/ á chytra/ a słwowolna. *HistRzym* 50, 31; Tákowe wśzyłtki ludźie ktorzy ták o Bogu rozumieią/ Kátholikámi Krześcijánłkami názywamy/ á przeciwné temu wśzyłtki mamy zá głupie y łzalone/ y Heretykámi łe być łkázuiemy *WujJudConf* 22, 73v; *CzechRozm* 52; *PaprpPan* Ee2; *ModrzBaz* 51v; *SkarŻyw* 320; *Vincentius Lyrinenfis* wykłáda: Strzeż łię prawi/ káżdey noweý náuki/ nowych dekretow/ nowych rzeczy/ ktore fą dawnołci przeciwné *ReszPrz* 109; *ArtKanc* L4; *WujNT* 1.*Thess* 2/15; Ale Polacy máło *de poena talionis* dźierzą, y iákoby fą przeciwni łtáremu Legiłlatorowi, kędy włpomináią *Legem Radamanti*. *SarnStat* 715; *PowodPr* 13. *Cf przeciwny komu w czym*.

przeciwny komu w czym (4): [*Maryja mówi do Żydów*] ácz łnádz on [*Jezus*] widziál łie wám bytz przeciwny w czym iużci vmarł od wálłych rąk [...] miéycie dołytz na tym *OpecŻyw* 152v; *HistAl* B3v; A ták dawłzy łifty Cefarz do Kfiążąt y do inych/ áby ten Dekret trzymáli/ rołkazał áby mu niwczým przeciwni niebyli/ w tey wierze wktorey mu fą obowiazáni *BielKron* 207, 211v.

W przeciwstawieniach: »pokorny, posłuszny, powolny, zgodliwy ... przeciwny« (4): Czemże dowodziłz o tey zwirzchnołci papyeskyey? (–) [...] wżywánim ktore łye z łiłtoryy/ y przyznawánya Conciliy/ biskupow/ y pátryárchow/ nye tylko powolnych/ ále y przeciwnych papyezóm okaże. *KromRozm III* N5; á wmiátác łye w mowę zgodliwą á słwą przeciwną wtáczać/ nic inego iefł/ iedno w táńcu komu nogę podmiátác *OrzRozm* K4; We Łwie moc/ ktory łobie przeciwnego vmorzy/ á pokornemu łáłkáwie łie łtáwi. *BielKron* 1v, 225v.

Wyrażenia: »w tej mierze przeciwny« (2): Yelifz thedy m[a]ł[ż]onkowye ci ktorzy nyepłodem od Bogá łkaráni fą/ chcą płód myéc/ nyechay go od Bogá łfukáyą/ á nye od bab/ ludzi Bogu

wthey myerze przeciwnych. *GliczKsiąż* C4v; Lecz iż widzę że się maż z domem ftárożytnym
Do łpowinowácenia: áczem ci dotychmiał Był w tey mierze przeciwnym, toż rozumiem z tobą.
Dopuľczamci *CiekPotr* 27.

»przeciwna strona« = *przeciwnik w postępowaniu sądowym; adversarius Mącz, Modrz, JanStat; obex (obiex) Mącz; adversa pars, altera pars JanStat* [szyk 24:23] (47): *ComCrac* 22; *MurzHist* L4v; [przysięgam być sprawiedliwym] á wziąwłzy od iednego ná pozew/ od przeciwny łtrony nań niebrać
GroicPorz g3, e3, e3v, g3v, zv, bb4v [3 r.]; *OrzList* h4v [2 r.]; Gdyby kto łtáwł łwiádki záklęte ku iákiemu łwiadectwu y dowodowi/ A łtroná przeciwna náganiłaby im/ tym iż łą w kłátwie/ takowemu ma być dano ná łnfze łwiádki *UstPraw* C4v, H2; *Aequitas cum adversario stat*, Spráwiedliwość yełł przy przeciwny łtronie. *Mącz* 417b, 237a, 281b, 305d, 315, 358a (9); *Hnet* ná to przeciwny łtrony prokurator rzekł [...] *Górndworz* Q8, Q, R6v; A poniewáż takowe przedmowy nic łą krzeczy: bo bywáią czynione ábo dla ziednánia łálki v łędźiego [...] áłbo dla záłumienia rzeczy łtrony przeciwny [przeto ...] *ModrzBaz* 94, 87, 94, 94v; *ZapKościar* 1580/12v; bo gdy [...] łtroná przeciwna do *scrutinium* pozowie/ á będzie bliłko czáfu Seymu/ wnet on vrzędnik wrżkomo się rozniemoże/ y roki odwoła. *Górnrzm* I4; á *Allegátia* iedná tak ma byđż rozumianá/ odmowá łtrony przeciwny áż dotąd/ że druga łtroná na to odmáwiał pocznie *SarnStat* 1157, 327, 571, 616, 628, 670 (15); [ZapWpolActCon 1531 122/51; zachowayancz przythym łzobye wízelakye kv rzeczy obrony prawne nynyeyłche zadnego prawa nyeopuľczayacz. Isch tho łthrona przeczywna łzobye ku pomoczy bracz chce *ZapWpolKości* 1551 9/372, 1551 9/372v].

Przen [czemu w czym] (1) :

W przeciwstawieniu: »przeciwny ... posłuszny« (1): [ku pocziwemu duma wolę skłoni] włpokoł/ y w dobrej mierze záchowa/ thák iż niemogácz iuż wola náłzá w niczym łobie przeciwná być/ áni záburzenia zádnego vczuć/ we włzytkim rozumowi połufzną się łtanie *Górndworz* Ff6v.

a. *W funkcji rzeczownika* (2) : Gdy człowiek chętny/ á do krefu bieży/ Ná którym/ zakład wieczney chwały/ leży/ Pod czás przypada/ że mu wolá mienilż/ A przeciwnego/ częłto łwym być mienilż *GrabowSet* I2v; Powłciágnáłes ná ten czás przeciwnym wędźidłá/ Chcieli łtác wyłoko/ wciáłes im łkrzydłá. *SapEpit* A4v.

a. *Niezgadzájacy się z czyjá łpinią, łpotwierdzájacy czyjego łpoglądu, będący łnnego zdania* (47) : *Calep* 915b; To iego łłowá/ ktore prawdá od mátáczá wielkiego wyłifnęłá/ gdy go iego vczniowie/ y przeciwni Sákrámentarze przyłifnęli. *SkarKaz* 81b.

przeciwny komu, czemu (28): Aczkolwiek niekorzy [!] Doctorowie: y po piáci godzinach káżá oględowác vrinę/ którym takim włzytkiem Auicenna ielł przeciwny *FalZioł* [1]; Iákoby tho píłmo miało być przeciwno małżeńłtwu káplánłkiemu. *KrowObr* 231v, 13v; *BielKron* 198v; Aryułż też przeciwny Sábelliułzowi/ przáł takéż iednego Bogá Oycá *GrzegRóżn* G3, L2; Ale gdyż ia z wámi mówię z ludźmi łtátecznymi y z vczónymi/ tedy wam tho powiém/ co by powiedźiał *Socrates Philosoph* iednemu Sophiłcie przeciwnemu łobie *OrzQuin* F2v; *WuľJud* 227v, Ll7; Ci [ktorzy szacujá i sądzą słowo Boga] łkoro iedno włłyłzá/ że ich obyczáiom y połtepkom przeciwno ielł łłowo Boże wnet się gniewáią *RejPosRozpr* c4v, c4; Ktore łwiadectwá/ bárzo przeciwno łą/ temu mniemániu o którym ty teraz zemną mówiłż *CzechRzm* 45v, 52v, 132v; Náuká S. Ephremá/ kácerłłtwom

dzisiejszym przeciwna. *SkarŻyw* 119, 26, 278, 320, 336, 392, 456; przetoż y drugich/ to iest Ewanielikow łobie bārzo przeciwnych [...] pilnie [*ksiądz Powodowski*] nāpomina/ āby fię zaś wroćili do gościńcā powłzechnego *CzechEp* 110, 197; *NiemObr* 75; haeretycy/ ku potwierdzeniu łwych błędow/ nawięcey te mieyfca pľuiā y fałżuiā/ ktore baczą że im łā przeciwnie. *WujNT przedm* 5, s. 31, 551, 810.

Zwrot: »dzierżec, trzymający przeciwną stronę« = *sprzeciwiać się, sprzeciwiający się* [*szyk zmienny*] (1:1): Obiecto, Vřtāwicznie żādāwam/ też dzierżę przeciwnā łtronę. *Mqcz* 162c; Repugnax, W kāżdey rzeczy przećywnā łtronę trzymāyācy/ Swarliwy. *Mqcz* 330c.

Wyrażenie: »strona przeciwna« = *przeciwnik w dyskusji* [*szyk 12:5*] (17): *MurzHist* H2v; Biłkupā też s Konřtāncyey prořili/ iāko Dyocełānā/ āby przyiechał/ ālbo kogo połłał ku łłuchāniu łtron przeciwnych łobie *BielKron* 198v, 209v [2 r.]; Cum id quod obiici potest praeocupamus cum ratione dissolvere, Gdy temu żābiegamy co nam od przeciwney łtrony może być żādano ālbo żārzucono. *Mqcz* 325a; Tenći to iest klucz do wřzytkiego piłmā/ iākołmy rzekli/ ktorego iuż teraz łprobiemy nā kilkā mieyfcach/ ktore przeciwnā łtronā zwyklā przywodzić. *SarnUzn* F5, C8, C8v, D3v; *Wilhelmā* [...] nāmowił: āby łtał przy łtronie ołżczepieńłkiey [!] przeciwney *SkarŻyw* 164, 164; Widziłż czytelniku miły/ iżeć tego nie czynię/ ābych miał ārgumentā łtrony przeciwney pokrywāć *NiemObr* 34, 7, 23, 48, 80, 130.

4. *Nieprzyjazny, wrogo nastawiony; aversus, iniquus Mqcz; infestus Modrz* (134) : Iniquus etiam, Nieprzyacielski/ przeciwny. *Mqcz* 170c, 487b; Powikłāłā im głowy/ przeciwnā Vnija/ Bārziey iefzće łtrwożyłā/ tā Exequitiā. *BielSat* G3v.

Przen [czemu] (1) :

Szereg: »przeciwny a niesprzyjazny« (1): ktorzi [*dobrzy ludzie*] z tego żāłofni być mułżā/ gdy widzā/ āno ozdoby łwoie łpolne māiā z temi/ ktorzi ich iefzće męłtwem ālbo godnořciā niezāłżuyli: ā mowię godnořciā onā potem nābytā/ wielkich rzeczy dokazāniem ozdobionej proznowāniu przeciwney/ ā wřzelkiey nieczći niesprzyāżney [*ocio infestae, omni dedecori inimicae*]. *ModrzBaz* 51v.

a. *O osobach* (61) : *BielKron* 96v; Biłkupi ktorzy przy S. Chryzołtomie łtali/ ćierpiāc od przeciwnych onych Biłkupow przenāłłādowānie: do Rzymłkiey fię łtolice vćiekli *SkarŻyw* 89; Y dla tegoż [*Bóg*] choć też kiedy ludowi łwemu zwycięłtwā nād Pogāńłtwem przeciwnym pozwalał/ iednāk do końcā go wytrāćić [...] żābraniał *PowodPr* 13, 15; Kto łie znaydzie przeciwny/ niech bęđie bezecny. *PaxLiz* E2.

przeciwny komu (25): *BierEz* L2; *FalZioł* V 50v, 51; O by ludzie rozmyłłali czo māiā rozmyłłāć, rozumieli czo māiā rozumieć, widzieli czo ma widziano być łłyszeli czo māiā łłyszec, ā czynili czo ma być czyniono, wewłzemby [!] powolnoć mieli ā nigdyby łobie przeciwni niebyli. *BielŻyw* 170; *BibRadz Lev* 26/24; *OrzRozm* Kv, G3v; [*Karolus Wielki*] Węgry przeciwnie łobie łkroćił/ y łkārby wielkie od nich wyniołł *BielKron* 170, 55, 103, 115, 157v, 179v (12); Alexander, gdy mu byli niektorzy Słowacy przeciwni [...] vbrał Epiroty łwoie w ich łzāthy y zbroie iākie oni miewāli y kazał im woiovāć łwoię żiemię *BielSpr* 41v; *PapřPan* Gg2; *StryjKron* 330; Tām rzeczy moie dayćie gđzie łye nāpiłāło. [...] Iāmukę z kāpelułzem Pānu Pudłowłkiemu/ Przyiāćielowi mēmu żāprawdę wielkiemu: Bo mię bronił od wielu bārzo mi przeciwnych *PudłFr* 79; *PowodPr* 41; *KlonFlis* B3v.

przeciwny naprzeciwko komu, przeciw czemu (4): y naprzeczywko nam wi przyjaciel moy zebifczie niebily przeczywny *LibLeg* 11/86v, 11/88, 88v; y rozprawa nakoniec około tych, ktorzy przeciw Oiczyźnie naszej stawili się przeciwnemi *ActReg* 136.

przeciwny w czym (4): [sultan pisze] rofłkazalem lyfthi fwe pyfłacz do panow Zyemye syedmygrodzkyey y do wfłhitkiego pofłpolftwa przikazvyacz ym mocno zebi ony nywczim naprzeczywko ym przeczywny nyebily y ychbi flvchaly *LibLeg* 11/88v, 11/88; nie flufzno krolewfkiego ftanu pánnie być w niewoli/ gdzye fie to ták nigdzyey nie záchowuie na fwiecie/ gdyż pánienfka płeć nikomu nie iefł ni w czym przeciwna *BielKron* 55, 115.

W przeciwstawieniu: »łaskaw ... przeciwiem« (1): Wyfluchawać Bog każdego/ Kto prośi z fercá prąwego: A iáko łáfkaw dobremu/ Táko też przeciwiem złemu. *BierEz* L2.

Wyrażenia: »przeciwny nieprzyjaciel« (2): *SkarŻyw* 385; Ktory [prorok Balaam] będąc do tego przenáięty/ od Krolá Báláká/ przeciwnego á głównego nieprzyaciela [...] lud Boży pod vpadek y zwycięftwo iego poddał *PowodPr* 4.

»przeciwny niewiernik« (1): tedy kto znim [z Bogiem] nie iefł w iednymże wyznániu y wierze iego/ iuż iemu przeciwnym niewiernikiem iefł *PowodPr* 41.

»przeciwna strona« = wróg, przeciwnik w walce [szyk 7:1] (8): Więć zwierzętá przeftrażony/ Boiác fie przeciwney ftrony: Przez fwe pofty ryb prośily *BierEz* O4; myfmy dla tego przyecháli/ ábyfmy wyrozumieli vmyfl ftrony przeciwney *BielKron* 202, 308; iż ten Hetman lepśzy iefł/ kthory [...] bez bitwy wygrawa: by iedno to tákie pewne zwycięftwo nie pochodziło z záięczego fercá przeciwney ftrony. *Górndworz* Ff6; *BielSat* Nv; trzebá [...] nie fpufzczác fie ná cudzoziemce/ ktorzy fie łacno dádzą przenáiąc zá pieniądze [...] dáiąc porozumienie przeciwney ftronie/ co fie lám dzieie. *BielSpr* 72v, 46; *BielSjem* 36.

»wojsko przeciwné« [szyk 2:1] (3): Aleksander śmiały [...] Wyzywał co męższych z wojska przeciwnego *KochMon* 19; Który głos gdy przeciwné woylko vflýfzáło/ Wnet przed ftórchem táiemnym z wfłtydem tył podáło. *ZawJeft* 14; *CzahTr* Gv.

αα. *W funkcji rzeczownika* (9) : Nie życz przeciwnym żywota/ Być nie zádáli kłopotá. *BierEz* F4v, K2; Pánie [...] Nie day fię zemnie ćiefzyć przeciwnemu/ Ni przewrotnemu. *GrabowSet* M4v, G2, H, H3v, S; On [Stefan Batory] nádzieią lámą Z niebá pomocy/ śmiał być nawáłnościam támą Pánnońkim/ przez rozliczne y fpufzczáiąc zdroie Ścierw przeciwnych/ Dunáiu tuczył ryby twoie. *SzarzRyt* C2v.

przeciwny komu (2): *BierRozm* 6; A w tym czału Bifkup Krákówfki Paulus z niektórymi przeciwnemi pánu fwemu Bolefławowi wfłtydliwemu/ profili potáiemnie Władziłławá kfiążęcia Opolfkiego/ áby innego pana wybrali *BielKron* 363v.

W przeciwstawieniu: »przyjacioły ... przeciwné« (1): [bogaci] Prawa jakie chcą skłádają, Po swej woli ustawiają. Przyjacioły sobie wąż, A przeciwné sobie karzą *BierRozm* 6.

α. *O szatanie* (4) : *KrowObr* 84; Bo widząc ten znák [krzyż] przeciwné mocy ízátáńskie/ záftráfzone zboiáznia vćiekáią. *SkarŻyw* 399.

przeciwny komu (2): *GrabowSet* R3v; Anyoł tám piekielny rządži/ ktery tey niewieście y naśieniu iey przeciwny iefł. *SkarKaz* 578b.

b. *O wypowiedziach i zapisach (12)* : *OpecŻyw* 177v; Słowa przeciwne [*Demokryt*] bardzo mile znał. *BielŻyw* 65; [*Luter pisał*] á czom kolwiek przeciwnego pił ku Stolcu Papieſkiemu/ to fie nie ná łámego ołobę łciąga/ iedno ná Rzym *BielKron* 195v; *Contradictio* – Przeciwną mowa. *Calep* 253b; Tác ieſt potrzebá/ [*aby wszyscy w wierze trwali*] [...] nie dbáiąc nic ná przeciwné namowy haeretyckie *WujNT* 518.

przeciwny komu (7): *KrowObr* 45v; *BielKron* 208v; Zá takowe Poſelſtwo twoie/ przeciwné Bráćiey twoiey/ y Stanowi Polſkiey Korony/ Klózy/ á nie Odpowiedzi Królewſkiey ieſteſ ty godzien *OrzQuin* D2; *CzechRozm* 20v, 78; *WujNT* Col 2 arg, 14.

c. *O sytuacjach, okolicznościach, uczynkach, zamysłach; też szkodliwy, szkodzący; infestus* *Modrz*, *Calep*; *contrarius* *JanStat*, *JanPrzyw*; *aversus*, *laevus*, *malitiosus*, *praeposterus*, *sinister* *Mącz* (47) : *BielKron* 199, [332²]v, 392v; *Maliciosa iuris interpretaatio*, Przeciwny wykład prawá *Mącz* 205d, 314d, 395b; *BielSpr* 25v; od ktorego [*rqbiącego drwa*] byſ fie ty nie łpodźiewał nic złego/ áni by on teſz tobie myſlił co przeciwnego *CzechRozm* 232v; Niedłatego [*uprosiliſmy Królu u ciebie to złożenie sejmu*] abifmy co przeciwnego miſleli/ ale abifmi [...] połpolite dobra náſze vpadle opatrzeli. *PaprUp* F, I3v; Gdyz do tego przyszło, za fatum iakimsi y nieſzczęſciem Korony Polſkiey ze inaczey naiazdom, gwałtom y wolności zabiezec y insultus przeciwnych zbydź niemoğła *ActReg* 147; *Calep* [718]a; *KlonWor* 75.

przeciwny komu, czemu (31): *LibLeg* 11/39v; *MurzHist* P2; *Mącz* 487b; áni Połłom náłzym przyłtoi ná wálnym Seymie/ co przeciwného tym rzeczam gruntownym: tho ieſt/ przeciwko Krółéſtwu/ Królowi/ Káplánowi/ imieniem włzey Korony Polſkiey łprawowác *OrzQuin* Dv, B2, M3v; *BielSpr* 25v; *MycPrz* II Dv; [*obrona*] włzemu łtworzeniu ziemſkiemu [...] ieſt prawie z náтуры wrodzona: że fie włzytkie bronią poki mogą/ gdy fie im co przeciwnego dźieie *CzechRozm* 242, 225v; Nocne biegánia y wołánia/ imo to/ iſz wćciwym obywatelom pokoy y odpoczywánie przekaſzáią/ obracáią ſię teſz w wielkie zgiełki pokoiovi mieyſkiemu przeciwné *ModrzBaz* 36; *SkarJedn* 189; *StryjKron* 497; *KochPhaen* 16; A to ieſt niepochełbtwo zadne/ łtziira á iafna prawda/ bich batzel co r:p: wnich przeciwnego nieſcierpialbim/ bo mito natura y Cnota przyrodzona dali/ ze malo *veris offendere quam placere adulando*. *PaprUp* F3v; *GrabowSet* G; *LatHar* 559; A to/ coby im [*poddanym*] było przeciwného/ áni łami czynić będziemy/ áni innym czynić dopuſćimy. *SarnStat* 164, 13, 260, 386, 699, 1042; *Smiertelny* [*grzech*] przyiaſń Boſzą płuie/ y miłóſci Boſzey y bliźniego przeciwny ieſt *SkarKaz* 313a; *KlonWor* 12. Cf »rzecz przeciwna«.

Wyrażenia: »barzo przeciwny« (2): co Chriſtus przez krzyſ rozumiał [...] ? (–) Nic inſzego iedno włzeláki niewczás/ vtrápienie/ przełłádówánie/ y inſze rzeczy ciáłu náłzemu/ łławie/ máietnoſćiam/ y zdrowiu łzkodzące/ á bárzo przeciwné. *CzechRozm* 225v; *KlonWor* 12.

»rzecz przeciwna« [*w tym: komu, czemu* (6)] (8): *OpecŻyw* 90v; [*mistrz pruski*] zamkow gránicźnych dobywał/ y wiele inſzych rzeczy przeciwnych Krolowi czynił *BielKron* 418, 419v; Połłowie ná Seymie imieniem korony Polſkiey/ łprawuią rzeczy koronie przeciwné. *OrzQuin* C4v marg; *RejPosWstaw* [110³]; *BielSen* 5v; ART. XII. o rzeczách przeciwnych gołpodárłtwu. *SarnStat* 644; *KlonWor* 12.

Szeregi: »przeciwny i nieprzyjaźliwy« (1): ZŁośliwa żydowłká zdrádá/ gdyż zówždy iest Krześcianóm przeciwna y nieprziąźliwa [*Christianis contraria et inimica JanStat* 1125] [...] zókázuiemy: áby [...] *SarnStat* 260.

»przeciwny, (a, i) szkodliwy (a. szkodzący)« [szyk 4:1] (5): *Mącz* 183a; Tráfuie fie tego wiele w Woyłzcie między ludem Rycyrfkim zwłazczá niećwiczoným [...] iż częłthe zámiełzanie czynią łprawcom łwoim przeciwné y włzem innym łzkodliwe *BielSpr* 25v; *RejPosWstaw* [110³]; *CzechRozm* 225v; *Calep* 532b.

»trudny i przeciwny« (1): [*kupując urząd albo dostojęństwo*] Kupiłz łobie rzecz trudną y bárzo przeciwną: Lepiey łnadź po łtáremu zółtác liczygrzywną. *KlonWor* 12.

d. *O środkach leczniczych i pokarmach: szkodliwy [komu, czemu] (10)* : A iest wężom bárzo przeciwné ziele złotogłow. *FalZioł* I 15d, IV 15d; Bo włzelka rzecz zbytnia, bywa przeciwna przyrodzeniu. *GlabGad* B7, H3; Dziwna choroba też dziwne Ma mięcz tranky y przeciwné *RejKup* q6v; śiárká krwi łłuząc rozmnaża ciepłó w każdym ciełe/ oprócz w wodnych żywieléch [...] przeto im ielth przeciwné y nieznośné *SienLek* Vuu3v, 151v, 152v, 156v.

W przeciwstawieniach: »przeciwny ... pożyteczny ([pożyteczen]), [zdrow]« (1): zagrzewaią też thi łtroie [*bobrowe*]/ [...] przeto tim czo kurcz cierpią z pełnołci: albo drzenie: bárzo pożytheczne/ ale zalię przeciwné thym kthorzy z łuchołci cierpią *FalZioł* IV 8a; [To co mi zdrowo byłó/ teraz iest przeciwnó/ Y brzydkość mi przynośi/ y bárzo iest dziwno. *ProtKonterfet* [A4] (*Linde*)].

5. *Niesprzyjający, niepomyślny, niebezpieczny; adversus Mącz, Modrz; contrarius Vulg, PolAnt; iniurius HistAl; infelix, infestus, iniquus, laevus Mącz (100)* : *OpecŻyw* [27]v; *HistAl* G5; abowiem [*ludzie niecierpliwi*] zadnego przeciwnego gwałtu nieumieią ani mogą znośić. *KwiatKsiąż* M2v; *Mącz* 133a, 183a, 251d, 443c; Iełli powinien włzytko przeciwné cierpieć ten coby fie łiebie ząprzał? *CzechRozm* 227v *marg*, 226, *4v; Day nam dziś chleba nálzego/ y włzego nam potrzebnego/ pokoy, zdrowie, hoyność włzego/ oddal co iest przeciwnego *ArtKanc* M15v; *ZawJeft* 8; *ActReg* 149; *Calep* 540a; Przeminęłó włzytkó/ y to ieliłi fię w czym kochał/ y to ieliłi co przeciwnego cierpiał *WysKaz* 46; *PudłDydo* B2.

W przeciwstawieniach: »przeciwny ... szczęśliwy (a. szczęśny) (10), fortunny (4), dobry, wesoły« (16): anij fie podnos w pyche przeciw bogu czału łłczęłného/ anij włtáwáy od dobrych włczynkow czału przeciwné⁸⁰ *OpecŻyw* [27]v; *GlabGad* P5v; *HistAl* A3v; Trudniey być miernemu w łzczęłliwych rzeczach niżli w przeciwnych. *BielKron* 183v, 258, 259v, 382; bądź zówždy łtály thák w przeciwnych/ iáko y fortunnych rzeczach *BiałKat* 208v; *RejZwierc* 211v; *CzechRozm* 99; Będą mu [*panu, który daje dobry przykład*] włzytcy pośłuzni z chęci á nieponiewoli w rzeczách trudnych nieopułzczą go/ rzeczy ták wełóte iáko przeciwné łpolne łobie łnim będą rozumieć *ModrzBaz* 23v, 15v, 69; *ArtKanc* M17; *LatHar* 567; *SarnStat* 1022.

Wyrażenia: »czas przeciwny« [szyk 2:1] (3): *OpecŻyw* [27]v; Znalzay łkromnie przeciwné w łwey młodołci czały. *BielKom* C4v; W fortunnych czałiech cnotá fie więc niłzczy/ Ale w przeciwnych naiáśniey fie błýłzczy. *RejZwierc* 211v.

»przeciwné nieszczęłcie« (1): wnet go [*Juliusza Cesarza*] po łzczęłciu przeciwné niłzczęłcie od LIBoná podkáłó *StryKron* 66.

»przeciwna przygoda, przypadek« = *adversitas* *HistAl* [szyk 4:2] (5:1): Ktorey [królowej Olimpij] Anekthánabus rzekł/ ieden z námocnieyfzych bogow [...] ciebie we wŕzytkich przygodach łzczęfliwych y przeciwnych będzie wŕpomagał. *HistAl* A3v; A náćirpyawŕzy łie tu [na ziemi] przypadkow przeciwnych/ Bychmy ták zoŕtác mieli á tham [tj. do nieba] łie nie doŕtác/ Iużćiby łie nie mogło nikomu gorzey sŕtác *RejWiz* 116; *BielKron* 259v; *KwiatKsiąż* E; *KuczbKat* 435; *ArtKanc* M17; [[*Gedeon*] [...]] poráził woŕfko nieprzyiaćielŕkie/ ktorzy bezpiećnymi byli/ á nieogłędowáli łie ná żadną przeciwną przygodę [*nihil adversi*]. *Leop* 1577 *Iudic* 8/11 (*Linde*)).

»przeciwna rzecz« = *res adversa* *Mącz*, *Modrz* [szyk 21:14] (35): Tatz ieŕt ktorá z łyne^m bożym iáko z łwy^m miłym cirpiała rzeczy przeciwné *OpecŻyw* 183, 48v; A kto gi [orłowy kamień] przy łobie noŕi/ thedy gi czyni ludziom przyjemnym/ trzezwe^m/ y też bogatym/ y od przeciwnych rzeczy łtrzeże. *FalZioł* IV 48c; Sćżełcie żawždy ieŕt poddane przeciwnim rzeczam. *BielŻyw* 52, 37; że y łwyęći ludzye pod cżás nie łą doŕkonáli w łthałóŕcyach łwoich/ w przeciwnych rzeczach/ procż oŕobney łáŕki á wŕpomozenia Pána łwego. *LubPs* H4v; *KrowObr* 154v; *BibRadz* I 26b marg; Dał nam Pan Bog tego Iopá ná przykłał/ áby káždy nie roŕpacżał w rzeczach przeciwnych/ á w łzczęłciu wielkim żadney wiećnoŕści ná tym łwiecie niepokláłáli. *BielKron* 27v, 154, 183v, 258, 265v, 382; *Mącz* 74b, 121d, 418b, 461d; *GórnDworz* Ll3; *BiałKat* 203v, 208v; Abowiem vmyłł łtátecżny á wŕpaniły nigdy łie okázác nie może/ iedno w rzeczach w przeciwnych. *RejZwierc* 86v; *WujJudConf* 106; *RejPosRozpr* c4; *MycPrz* I C4; *BiałKaz* B4v; *CzechRozm* 99; *ModrzBaz* 15v, 23v, 69; A z tym zátym błogoláwieńŕstwem [*Chrystusowym*]/ żadna przeciwna rzecz nie zálzkołżi *WerKaz* 306; *LatHar* 134 marg, 567; *WujNT* 22; *SarnStat* 1022; [*CorfusDocum* 1591 nr 190].

»przeciwné ŕzczełcie, fortuna« = *res aspera, infesta a. iniqua fortuna, laeva auspicia* *Mącz* [szyk 13:4] (12:5): *GlabGad* P5v; bo nie máłż ták żadnego cżłowieká ná łwiecie łzczęłnego/ ktoregoby cżału łwego przeciwné łzczęłcie rułżyc nie miało. *BielKron* 112, 112, 189v, 334; *Mącz* 89a, 169d, 170c, 183a; *Prot* D2v; ktorey [cirpliwoŕci]/ to ieŕt przyrołzenie/ wytrwác nie z zámárlżczoną twarzą/ wŕzytki łtoły przeciwney fortuny. *GórnDworz* Hh2v, Hh6v; *BiałKaz* H4v; O to by bogá proŕć/ żeby cżłowiek Co námniey ŕzczełcia przeciwnego dołżał Bo żeby zgołá nic/ to nie cżłowiecża. *KochOdpr* B2v; Oni przeciwnéy fortuny nie znáią/ Y w dołréy łile dłuęie łátá trwáią. *KochPs* 107; *CzahTr* A4, B.

Szeregi: »przeciwny a przykry« (1): *Acerba ferre robusti animi est, magnaue constantiae*, Przeciwné á przykre rzeczy cierpieć yeŕt/ łtałego vmýŕłu y wielkiey łtátecżnoŕci. *Mącz* 418b.

»przeciwny i złý« (1): tedy wżdy [...] przeciwné y złe przygody łtale y mocnie będźiemy mogli wycierpieć. *KuczbKat* 435.

a. *O zjawiskach atmosferycznych* (22) : Pokornie ćie Boże proŕimy/ [...] áby przes dołykánie tego Wołku [tj. *woskowego baranka*]/ [...] wierni byli pobułżeni ku chwale. Niepogody Gráłowe/ obłoki chmurne/ nawálnoŕci niepogodne/ wichry wíáłrowe (a) gromy przeciwné/ Przezeń były vŕmierzone *KrowObr* 67v; PRzeciwné chmury łłóńce nam zákryły/ Y niepogodné dęłcze pobułżiły *KochPieŕ* 31; (nagł) Ná korab P. Łáŕkiego Olbrycztá. (–) [...] Przetrwawłzy wŕzytki przeciwné pogody/ Stánie ná brzegu w cále y bez łzkody. *PudłFr* 27; Pan kiedy gromi/ zápomniá łwey dumy Przeciwné Szumy *KlonFlis* B3v, B2.

przeciwny komu (3): zwolenicy [Jezusa] byli na morzu/ á mieli wiatr przeciwny łobie *OpecŻyw* 54; A gdyż iuż trzy dni od brzegu płynęli/ wstało im powietrze przeciwné/ y przypędziło ie do tego miáftá/ w którym była iego Mátká *HistRzym* 34v; *PudłDydo* B4v.

W przeciwstawieniu: »po swej myśli ... przeciwny« (1): Krolu Miłościwy/ Końcá nie będzie tey náłzey wypráwie/ A wiátry mamy po fwey myśli práwie: Kto wie/ przeciwné nie wstaáli potem? *GrochKal* 8.

Wyrażenie: »wiatr, powietrze przeciwné(-y)« = *ventus contrarius* *PolAnt*, *Vulg*; *reflatus Calep* [szyk 12:6] (17:1): *OpecŻyw* 54; *MurzNT Matth* 14/24; *BielKron* 191v, 446; *Mącz* 344a; Wiátry przeciwné mamy/ wełny bijá/ máłzty łomiá/ żagle drá *OrzQuin* A3v; *HistRzym* 34v; *StryjKron* 26; *GrochKal* 8, 12; *GórnTroas* 6; *Calep* 904b; á łódź ná śrzodku morzá wáły frodze tłukły. ábowiem był wiátr przeciwny. *WujNT Matth* 14/24, *Mar* 6/48, *Act* 27/4; *KlonFlis* Ev; *PudłDydo* B4v; [*BielKron* 1551 11v].

6. *Przykry, obrzydliwy, budzący wstręt; contrarius* *Modrz*, *Vulg*; *aversus* *Mącz*; *molestus* *Calep* (23) : *LibMal* 1544/85v; Luterśka náuká [...] nic pewnego áni prawdziwego w łobie nyema. Ale pełná błędów/ fáłłfu/ y kácerstwá rozmáitego y przeciwnego. *KromRozm I* K2v; *GliczKsiąż* B7; że chćiwość wrzędów á zbytek/ y temu przeciwné łákomśtwo/ łá przyczyny/ ktore wielkie Rzeczypośpolite bárzo wátlá. *ModrzBaz* 55v; *KochOdpr* D2v; *Calep* 669b; *KlonWor* 11.

przeciwny (przeciwien) komu, czemu (11): yżbicż thak było przeczywno moyá bydlá [lege: moje bydlę] jako przeczywna czarownycza łczudzołoznycza popowśka myłóśnycza mylemu bogu pannye mariey *LibMal* 1544/86; *MurzHist* H4, H4v; ma być vmysł ku cnoćie formowan/ gdy iefzcie miękki ieft/ y łatwie przeciwné yemu wśzelakie ćwiczenia znałza *KwiatKsiąż* A2v; *Aversus* a *Musis*, Ktoremu náuki bárzo łá przeciwné y ma ye w nienawiści. *Mącz* 487b; *GórnDworz* C6; *CzechRozm* 100v; wśzák wiéłż moje obyczáie. (–) Ludzióm przeciwné/ y bogom mierżioné. *KochFrag* 46; *WujNT* 271.

W przeciwstawieniach: »przeciwny ... miły (2), przyjemny« (3): Bo iáko zázwdy álbo wino pić álbo wodę/ przeciwná rzecz ieft/ ále ná przemiány tego vżywáć/ rzecz miła *Leop 2.Mach* 15/40; *WujJud* 119; po ty [!] go [pana] chćieć łłucháć/ poki by co łátwiego/ lekkiego/ y miłego rofkázował: A gdyby on zás kazał co trudnego/ niebėspiecznego/ y ciáłu przeciwnego/ tedy to ná zad porzuć *CzechRozm* 100v.

Szeregi: »przykry a przeciwny« (1): ták tu ná łwiat/ kto łie vrodzi/ [...] nielza mu ináczey/ iedno przyiáć zá dobre wśzytko to/ co w kim przykrego/ á przeciwnego łobie widzi. *GórnDworz* C6.

»przeciwny a sprośny« (1): [heretycy głoszą swoje wymysły pod pokrywką imienia Chrystusa] áby náuki ich przeciwné/ á łprofne/ powázność imięniá P. Chryłtułowego przyjemnemi vcżyniá. *WujJud* 119.

»zły i przeciwny« (1): Acz dobre vcżynki łá Pánu Bogu wdzięczne: ále pyłżnić łię z nich/ y wność nád inne/ ieft rzecz złá y Bogu przeciwná. *WujNT* 271.

a. *O smaku i zapachu* (4) : Opium ieft woniey przeciwny/ łmaku gorzkiego *FalZioł I* 95b, I 86c.

przeciwny czemu (1): [woda ciepłczná] z przyłáđá śiárczáná/ łmak y wóniá vżywániu zwyczáyńemu przeciwná pokaże. *Oczko* 10v.

W przeciwstawieniu: »przeciwny ... słodki« (1): MArcza miefiącza [...] Czyń łobie warzenie przeciwnie/ á flodkie iedz zawždy *FalZioł* V 46.

7. Niezrozumiały (5) :

Wyrażenie: »rozumowi, umysłowi, ciała z rozsądkiem jego przeciwny« (2:1:1): SWiádectwá twe miły Pánie wyem yáko łą dziwne A ludzkyemu rozumowi tu zawždy przeciwnie *LubPs* bb5; CO ieft Bog [...] A łzkodá y głowy płowác/ Kto chce w tym mędrawác. Bo tho táiemnice dziwne/ Náłzym rozumom przeciwnie *RejZwiercPodw* 183v; á dálšzych rzeczy w kłięgách Moyżelzowych ktore trwáią opifánych/ iż vmyłłowi ich łą przeciwnie/ pálcem łie dotknác niechcá. *CzechRozm* 101, 248.

Szereg: »trudny i przeciwny« (2): Ale zász gdy przydźie ku żywotowi Chriřtiánłkiemu y ku záprzeniu łie łámego łiebie/ to tu dopiero trudna łáciná/ y ciáłu z rozłádkiem iego bárzo przeciwna. A ták trudna y przeciwna/ żeby łácniey niewiem iáką náciężłzú Mnichowłką regułę od ludzi wymyłłoną mogł człowiek wytrwác *CzechRozm* 248.

8. O usytuowaniu w przestrzeni: przeciwegły (20) : *FalZioł* V 5; á tho ciepłó zágrzawłzy w przeciwnie vcho náley *SienLek* 76v.

Wyrażenie: »przeciwna strona« [w tym: czemu (1)] [szyk 4:1] (5): NA pleurę nicz łepřzego nie ieft: iedno krew pułzczac z przeciwney łtrony kłociu z medijany *FalZioł* V 82, V 82; Oppositum, Przeciwná łtroná. Ex opposito, Náprzeciwno. *Mqcz* 311c; *SienLek* 125; ktoryby [łud sprawniejszy] miał przyřć nieprzyácielowi ná czołó/ [...] bo tym obyczáiem odmieniá łie mieyłcá y s łprawcámi/ y przydą ná inne łtrony pierwłzym przeciwnie *BielSpr* 34v.

Przen (1) :

Wyrażenia: [»przeciwnymi piersiami«: = *nie cofajác się, nie uciekajác*: Litwá y Zmodź pierwłze gwałtowne potkánie Kijowiánom łmiele y łtale przeciwnymi pierłiami wytrzymáli *StryjKron* 393.]

»przeciwna strona« (1): Ale iż to trudna ná łwiecie rzecz/ poznác iáko dáleko człowiek ieft/ od onego łrodku/ gdzie cnotá miełzka/ przeto káždy łam przez łię/ od thego ku czemu łie baczy być łkłonnym/ znienagłá łie ma czofác/ á ná przeciwná łtronę przeprowadzac *GórnDworz* li6.

a. Znajdujący się naprzeciwno (1) : Połłáł dwu z vcźniow łwych. Mowiác: Idźcie do przeciwney włłi [*contra vicum*] *BudNT Luc* 19/29.

b. Znajdujący się po przeciwnej stronie ziemi (na antypodach) (1) : Iuż tym Słóńce łwieciłó ktoryz tám miełzkaia/ Kędy łtopy przeciwnie łtopam náłzym máia. *Prot* A4v.

c. Poruszający się w przeciwnych kierunkach (1) :

Wyrażenie: »sobie przeciwnie« (1): gdy wiátry łobie przeciwnie powłtána/ poruřzú on piałek *BielKron* 456v.

d. astron.: Znajdujący się w opozycji wobec innych ciał niebieskich (9) : Abowiem toż przerzecone w przeciwnych známionách niebieskich zwierłchnich Plánetow połózenie/ będzie zá dziewięć łat łatóięgo Roku w Byku á w niedźwiádku *LeovPrzep* E2v, E2v.

Wyrażenie: »sobie przeciwny« (1): Náđ to ciłřz Plánetowie zwierłchni iáko Iowiłř z Sátuřnułem roku dziełiętego w známieniách niebieskich łobie przeciwnych będą *LeovPrzep* Ev.

a. W funkcji rzeczownika: opozycja [czego] (6) : Czo wybieracz albo łzie łtrzedz wedłóg Áłpektow Kxieřyzcza s Plánetámy. Złáčenje Saturnułłá Dnia tego nicz nyepoczynay [...] boieft zły czałř.

Szełny Saturná Dzyeny prziemni/ przyłącz fzye łtarym [...] zyemię kopay. Czwartak Saturná Strzełz fzye łtarych/ zyemie nyeorz [...] Trzećiak Saturna Starym fye przyłącz/ zyemye orz [...] Przecziwny Saturná Niepotikay lie s łtaremi *Goski* A2; Przeciwny Iowiffá [...] Dobrze ielt ku łlachtetnym przyycz *Goski* A2v; Przeciwny Słoncza Krolow/ kxyżąth oblicznołczy fye wyłtrzegay *Goski* A3v, A3, A3v, A4.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (7) : Adversus, Przeciwny. *Mącz* 3d, 64a; Adversarius – Przecziwni. *Calep* 29a; Contrarius – Przecziwny. *Calep* 254a, 28b, 29a.

Wyrażenie: »przeciwna strona« (1): Diversa pars, Przeciwna łtroná. *Mącz* 487d.

Synonimy: **1.** drugi, iny, niezgodny, odmienny, rozmaity, różny, sprzeczny; **2.** niezgodny, różny, sporny, sprzeczny; **3.** przeczny, sprzeciwiający się, wsporny; **4.** niechętny, nieprzychylny, nieprzyjazny, niesprzyjazny, nieżyczliwy; **c.** szkodliwy, szkodzący, trudny; **5.** nieprzyjazny, przykry, szkodliwy, trudny, zły; **6.** mierziony, obrzydły, omierzły, przykry, sprośny, zły.

Cf **NIEPRZECIWNY, PRZECIWNOMOWNOŚĆ, PRZECIWNOROŻNOŚĆ**

DDJ, LW